www.anadolukongresi.org

CERTIFICATE

OF APPRECIATION

PROUDLY PRESENTED TO

Doç. Dr. Ferhat Çağrı ARAS

IN ORAL PRESENTATION, RECOGNITION AND APPRECIATION OF RESEARCH CONTRIBUTION TO
ANADOLU 18th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES ,
on DECEMBER 19-21, 2025 in MARDIN
WITH THE PAPER ENTITLED

"ARTAN GÜVENLİK TEHDİTLERİ KARŞISINDA NATO SAVUNMA HARCAMALARININ GELİŞİMİ"

Prof. Dr. Ali Bilgili

NR. : 2025-18SOC/0979

CONFERENCE BOOK

www.anadolukongresi.org

ANADOLU
18TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES

DECEMBER 19- 21, 2025 - MARDIN

ISBN : 978-625-5694-63-8

Academy Global Publishing House

Cilt 2

Volume 2

ANADOLU 18TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 19 - 21, 2025
MARDIN

Edited By
ASSIST. PROF. DR. MAHRUKH DOVLATZADE

Issued: 25.12.2025
ISBN: 978-625-5694-63-8

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
In the conference 292 papers have been presented by Turkish participants and 314 papers by foreign participants.
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2025©

CONFERENCE ID

ANADOLU 18TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE

DECEMBER 19 - 21, 2025
MARDIN

ORGANIIZATION

ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey – Iran - Czech Republic- Lebanon – Spain – China- Thailand- India – Italy – Bulgaria – Jpan - Egypt- Bangladesh- Georgia- Nigeria – Tunisia- Germany- Oman - - Greece- Pakistan – Portugal- Malaysia- Morocco- South Africa – Taiwan- Russia- Philippines- Denmark- Switzerland- Indonesia- Argentina- Brazil – Sweden- Kenya- New Zealand- Peru- - Colombia- France- Netherlands- Serbia- Poland – Armenia – Singapore – Kazakhstan- Romania- Azerbaijan- Algeria- Qatar- Ukraine-

-

PRESENTATION

Oral presentation

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Conference : Prof. Dr. Ali Bilgili - Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya Çiçek - Gaziantep Universitesi

Prof. Dr. Naile Bilgili - Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Başak Hanedan - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Hajar Huseynova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Dwi Sulisworo - Ahmad Dahlan University

Prof. Zain Musa - Royal Academy of Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain - NICMAR University

Prof Yakup Babayev - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Suyatno - Ahmad Dahlan University

Prof. Dr. Al-Rashiff H. Mastul -Mindanao State University

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy - Mindanao State University

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Belkıs Özkara - Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna - Zarmed University

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR - Ataturk Universitesi

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Batman Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Dicle Üniversitesi

Assoc. Prof. Dody Hartanto - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kırgızistan-Türkiye Manas University

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - New Bulgarian Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari - Tebriz Universitesi

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş - Gazi Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - İnönü Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları

Assist. Prof. Ihwan Ghazali - Technic University of Malaysia

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan- Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Dicle Üniversitesi

Lecturer Mehmet Nuri Ödük - Selçuk Üniversitesi

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden - Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou –

Dr. Dadash Mehravari - Tebriz Universitesi

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Gültekin Gürçay

Dr. Amaneh Manafidizajı

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Turkiye

Prof. Dr. Emine Koca – Turkiye

Prof. Dr. Fatma Koç – Turkiye

Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye

Prof. Dr. Ali Bilgili - Turkiye

Prof. Dr. Naile Bilgili - Turkiye

Prof. Dr. Başak Hanedan – Turkiye

Prof. Dr. Aysel Güven - Turkiye

Prof Dr. Bülent Kurtişoğlu – Turkiye

Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan

Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia

Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia

Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan

Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India

Prof. Dr. İzzet Gümüş – Turkiye

Prof. Dr. Mustafa Bayram – Turkiye

Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Turkiye

Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China

Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan

Prof. Dr. Suyatno – Indonesia

Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain – India

Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran

Prof. Dr. Ika Maryani – Indonesia

Prof. Dr. Guler Yenice – Turkiye

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi – Turkiye

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna – Uzbekistan

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı – Türkiye

Prof. Dr. Belkıs Özkara – Türkiye

Prof. Dr. Al-Rashiff Hamjilani Mastul – Philipinnes

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy – Philippines

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sıddık Bakır – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Meryem Öztürk - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Turkiye

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Ozbekistan

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India

Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Ali Vandshoari – İran

Assoc. Prof. Dr. Dinara Fardeeva – Rusya

Assoc. Prof. Dr. Göksel Ulay – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Erkan Efilti - Kirgizhstan

Assist. Prof. K. R. Padma – India

Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan

Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia

Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria

Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania

Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia

Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran

Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Ozbekistan

Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria

Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India

Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye

Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunalieva - Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China

Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa

Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India

Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania

Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Turkiye

Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines

Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Turkiye

Dr. Mehmet Nuri Ödük – Turkiye

Dr. Ayşe Baran - Turkiye

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan

Dr. Sonali Malhotra – India

Dr. Amaneh Manafidizaji - Iran

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Veteriner Fakültesi Dekanlığı
Fakülte Sekreterliği

Sayı : E-21304664-051-1705704 12.02.2025

Konu : 31-14279 Prof. Dr. Ali Bilgili'nin
Uluslararası Kongrelerde Düzenleme ve
Bilim kurullarında yer alması hk

FARMAKOLOJİ VE TOKSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : Farmakoloji ve Toksikoloji Anabilim Dalı Başkanlığı'nın11.02.2025 tarihli ve E-41298163-051-1704750 sayılı yazısı.

İlgi yazınız uyarınca, Anabilim Dalınız öğretim üyesi Prof.Dr.Ali BİLGİLİ'nin, Yükseköğretim Kurulu'nun 15.06.2023 tarihli oturumunda doçentlik başvuruları şartları ile ilgili değişiklik önerileri kapsamında, "Academy Global Conferences & Publishing (https://www.akademikongre.org/registration)" tarafından önümüzdeki tarihlerde düzenlenecek olan uluslararası kongrelerde; kongre başkanı, kongre düzenleme ve bilim kurulu üyesi olarak görev yapması Dekanlığımızca da uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Necmettin ÜNAL
Dekan V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 8E77B04B-BD26-449E-A3C8-D44477307021 Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys

Zübeyde Hanım Mahallesi Şehit Ömer Halisdemir Bulvarı No: 9/C 06070 Altındağ / ANKARA
Telefon No: (0312) 317 03 15 Belge Geçer No: (0312) 316 44 72
e-posta: vetmed@veterinary.ankara.edu.tr
KEP Adresi : ankunvrek@ankuni.hs01.kep.tr

Bilgi için:Gülay ŞAFAK
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No:(312) 317 03 15-4510
E-Posta: gsafak@ankara.edu.tr

ANADOLU 18TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 19 - 21, 2025
MARDIN

NO : **AC- 18S - 2025. 438S– 3050**
Konu : Akademik Teşvik Uygunluk Belgesi 20/12/2025

İLGİLİ MAKAMA

Academy Global Conferences tarafından düzenlenen **Anadolu 18. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi** 19-21 Aralık 2025 tarihlerinde Mardin'de 49 farklı ülkeden akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kongre kapsamında sunulan 606 bildirinin 292'si Türkiye'den, 314'ü ise farklı 48 ülkeden katılan akademisyenler tarafından sunulmuştur. Kongre, 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." değişikliğine uygun olarak düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz ederiz

Saygılarımızla

Prof. Dr. Ali Bilgili

ANADOLU 18th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
ANADOLU 18th INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
MESOPOTAMIA 6TH INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
December 19 - 21, 2025
MARDIN

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- **Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.**
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.**
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- Sunum yapmak zorunludur. **Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.**
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.
- **SADECE ÇALIŞMADA YAZAR OLARAK GEÇEN KİŞİLER SUNUM YAPABİLİR !**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of "Meeting ID
- or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

ANADOLU 18th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES December 19 - 21, 2025 MARDIN Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
21 Aralık / Dec 21, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Prof. Dr. Metin AKSOY**	1	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN 2025 ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	Dr. Öğr. Üyesi, YUSUF MEHMET AKAY
		2	ARTAN GÜVENLİK TEHDİTLERİ KARŞISINDA NATO SAVUNMA HARCAMALARININ GELİŞİMİ	Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Aktuğ Doç. Dr. Ferhat Çağrı ARAS
		3	RANTİYER DEVLET MODELİNDEN NEO-RANTİYERLİĞE: HİNDİSTAN'IN DİASPORA TABANLI DIŞ GELİR EKONOMİSİ	Doç. Dr. Ferhat Çağrı ARAS Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Aktuğ
		4	HOW DOES THE SECURITY DILEMMA SHAPE INTERSTATE RELATIONS?	Master's Student, Nedim ÖZDEŞ Assoc. Prof. Dr. Mesut ŞÖHRET
		5	ASSESSING AMERICAN ENERGY DOMINANCE STRATEGY THROUGH TRUMP'S ALASKA LNG PROJECT	Assoc. Prof. Dr. Helin SARI ERTEM YL Öğrencisi Seda Nur ÇEP
		6	CLİMATE CHANGE AND THE SECURİTY DİLEMMA İN THE EUROPEAN UNİON'S FOREİGN POLİCY	Prof. Dr. Metin AKSOY Doç. Dr. Emre CENGİZ Prof. Dr. Ömer UĞUR
		7	CLIMATE-INDUCED MIGRATION AND SECURITY PARADIGM IN THE EUROPEAN UNION	Prof. Dr. Metin AKSOY Prof. Dr. Ömer UĞUR Doç. Dr. Emre CENGİZ

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

ARTAN GÜVENLİK TEHDİTLERİ KARŞISINDA NATO SAVUNMA HARCAMALARININ GELİŞİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet AKTUĞ
Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
maktug@ktu.edu.tr - 0000-0001-8106-365X

Doç. Dr. Ferhat Çağrı ARAS
Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
ferhatcagriaras@ktu.edu.tr - 0000-0003-2108-1981

ÖZET

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization, NATO), 2008 Küresel Finansal Krizi'nden bu yana, stratejik ve mali açıdan önemli bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Finansal kriz nedeniyle hükümetlerin mali kaynaklarını iç istikrar tedbirlerine yönlendirmesi, Avrupa ülkelerinin savunma bütçelerinin zayıflamasına yol açmıştır. ABD'nin yüksek savunma harcaması düzeyini koruması ise ittifakın Kanada ve Avrupa ekseni ile ABD'nin savunma harcamaları arasındaki farkı ifade eden transatlantik açığın daha da büyümesine neden olmuştur. Bu ayrışma NATO'da müttefikler arasındaki eşitsiz yük paylaşımı tartışmalarını yoğunlaştırmıştır. Diğer taraftan, 2008'de Rusya-Gürcistan çatışmasıyla başlayan, 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve son olarak 2022'de Rusya-Ukrayna Savaşıyla derinleşen istikrarsızlıklar, NATO'nun tehdit algısını ve savunma önceliklerini gözden geçirmesini zorunlu kılmıştır. Buna ek olarak, siber saldırılar, hibrit savaş yöntemleri, Çin'in küresel etkisinin artması gibi gelişmeler, ittifakın operasyonel yükümlülüklerini daha da genişletmiştir.

Bu doğrultuda, hem ittifak bünyesindeki adaletsiz yük paylaşımı ve bedavacılık (free-riding) sorunlarını çözmek hem de müttefiklerin savunma harcamalarının azalmasıyla zayıflayan caydırıcılık gücünü yeniden güçlendirmek amacıyla 2014 Galler Zirvesi'nde bazı harcama kıstasları kabul edilmiştir. Savunma harcamalarının GSYH'nin yüzde 2'sine çıkarılması ve savunma bütçelerinin en az yüzde 20'sinin Ar-Ge ve teçhizat yatırımlarına tahsis edilmesi yönündeki bu taahhütler, kolektif güvenlik şeklindeki bir küresel kamusal malın tedarikinde yaşanan bedavacılık ve eksik-sunum problemini aşmak için tasarlanmış bir tür yarı-mali kural niteliğine sahiptir. Bu düzenlemelerin, üye ülkelerin savunma katkılarını daha ölçülebilir hâle getirerek yük paylaşımı karşılaştırmalarını daha adil bir zemine taşıyacağı düşünülmektedir. Söz konusu düzenlemeler, 2023 Vilnius ve 2024 Washington zirvelerinde daha ileri taşınarak, %2 hedefinin asgari bir mali yükümlülük olduğu ve müttefiklerin savunma harcamalarını bu hedefin çok ötesine taşımaları gerektiğine vurgu yapılmıştır. Son olarak 2025 Lahey Zirvesi'nde ise üye ülkeler savunma harcama ve yatırımlarını 2035 yılına kadar GSYH'lerinin %5'ne çıkarmayı kabul etmişlerdir.

Bu çalışmada, Küresel Finans Krizi ve sonrasındaki güvenlik tehditlerinin NATO savunma harcamaları üzerindeki etkisi, küresel kamusal mallar ve kolektif eylem sorunu perspektifinden analiz edilmektedir. Çalışma kapsamında, transatlantik açığın derinleşmesi, bedavacılık sorunu

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

ve yük paylaşımındaki asimetriler, 2014 ve sonrasındaki harcama kıstasları üzerinden değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, NATO'nun son dönemde benimsediği mali taahhütlerin, ittifakın yalnızca askeri kapasitesini değil, aynı zamanda kurumsal dayanıklılığını ve uzun vadeli caydırıcılığını güçlendirmeyi hedefleyen kurumsal bir dönüşüme işaret etiği kanaatine varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Savunma Harcamaları, Transatlantik Açık, Yük Paylaşımı, Kolektif Güvenlik

1. GİRİŞ

2008 Küresel Finans Krizi'ni takiben yaşanan gelişmeler, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantik Treaty Organization, NATO) için ciddi istikrarsızlıklar ortaya çıkarmıştır. Krizin eksisiyle özellikle ittifakın Avrupa ekseninde uygulanan uzun süreli kemer sıkma politikaları, müttefiklerin savunma bütçelerinde daralmaya ve askeri modernizasyon programlarının ertelenmesine yol açmıştır. Bu eğilimler bir taraftan ittifakın askeri kapasitesini ve caydırıcılık gücünü olumsuz etkilerken, diğer taraftan Kanada ve Avrupa'nın savunma harcamaları ile ABD'nin savunma harcamaları arasındaki farkı ifade eden transatlantik açığın derinleşmesine neden olmuştur.

Meselenin mali ve iktisadi boyutu dışında, 2008'den itibaren NATO'nun karşı karşıya olduğu dış güvenlik ortamı da değişmiştir. İlk olarak, Rusya'nın Gürcistan'a karşı askeri güç kullanmasıyla başlayan jeopolitik şoklar, 2014'te Kırım'ın ilhakı ve 2022'de Ukrayna Savaşı üzerinden tırmanışa geçmiştir. Ayrıca, bu dönemde, DAEŞ terör örgütünün güçlenmesi, Ortadoğu'daki istikrarsızlıklar, siber saldırılar, hibrit savaş yöntemleri ve Çin'in küresel etkisini artırması gibi gelişmeler de NATO'nun tehdit algısının şekillenmesinde etkili olmuştur.

Bir tarafta finansman kısıtları, diğer tarafta yükselen güvenlik tehditleri şeklindeki eş zamanlı baskılar, ittifak için stratejik bir paradoks oluşturmuştur. NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana karşı karşıya olduğu en çetin güvenlik ortamına, askeri kapasite ve teyakkuz seviyesi bakımından zayıf bir vaziyette yakalanmıştır. Bahsi geçen uyumsuzluklar, NATO'da kaynak tahsisi, risk yönetimi ve savunma planlamasının koordinasyonu gibi tartışmaları da alevlendirmiştir. Bu çalışmada, NATO'nun söz konusu güvenlik tehditleri ve mali baskılar karşısında uyguladığı politika ve araçlar, 2014 Galler Zirvesi'nden 2025 Lahey Zirvesi'ne uzanan süreçte kabul edilip geliştirilen savunma harcaması kıstasları üzerinden değerlendirilmektedir.

2. KÜRESEL FİNANS KRİZİ, YENİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ VE NATO

2.1. Küresel Finans Krizinin Mali ve Stratejik Etkileri

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana NATO üyesi ülkelerin savunma harcamalarındaki en dramatik düşüş, 2008 Küresel Finans Krizi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Kredi piyasalarının çökmesi, ardından gelen resesyon ve uygulanan uzun süreli kemer sıkma politikaları, ittifakın özellikle Avrupa eksenindeki ülkelerin savunma bütçeleri üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Hükümetlerin kamu harcaması tercihlerinin, seçmenlerin beklentilerine paralel olarak sosyal hizmetler, istihdam artışı ve mali istikrarı önceleyecek şekilde değişmesi, savunma harcamalarından fedakarlık yapılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sebeple Avrupalı müttefiklerin

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

savunma bütçeleri 2008-2014 arasında keskin bir biçimde daralmış; bazı ülkelerin savunma harcamalarındaki azalma %20'leri bulmuştur (Hobbs ve Popa, 2015).

Savunma harcamalarındaki kesintiler, zaman içerisinde NATO'nun kolektif güvenlik ve caydırıcılık gücünün birçok açıdan zayıflamasına yol açmıştır. Silahlı kuvvetlerinin personel sayılarının düşmesi, tedarik programlarındaki erteleme ve iptaller, mühimmat ve yedek parça stoklarının azalması, modernizasyon faaliyetlerinin yavaşlaması gibi istenmeyen etkiler bunlara örnek olarak gösterilebilir (Giegerich, 2010). Yeni jeopolitik risklerin ortaya çıkmaya başladığı bir dönemde özellikle ittifakın Avrupa eksenindeki ülkelerin kara, hava ve deniz kuvvetlerine dayalı askeri kabiliyetlerinde belirgin bir zayıflama yaşanması endişe uyandırmıştır. Bunun yanında, Avrupa ülkelerinin NATO'da ABD'nin askeri gücüne olan bağımlılıkları daha görünür hale gelmiştir (Gordon vd., 2012). Küresel Finans Krizi, ABD ekonomisi üzerinde de bir baskı yaratmış olmakla beraber savunma harcamalarındaki kesintiler diğer müttefiklere nazaran daha sınırlı kalmış; lojistik, hassas vuruş yetenekleri, uydu istihbaratı ve nükleer güç gibi stratejik alanlarda esaslı bir zayıflama yaşanmamıştır.

Teorik perspektiften bakıldığında, Küresel Finans Krizi'nin küresel kamusal malların sunumunda sıklıkla karşılaşılan kolektif eylem sorununu derinleştirdiği görülmektedir. Buna göre, ittifak teorilerinde de belirtildiği üzere, dış tehdit algılarının zayıf ve mali istikrarın bozuk olduğu dönemlerde, müttefikler, savunma ve güvenlik formundaki bir küresel kamusal malın sunumuna katkı yapmak yerine önceliklerini ekonomik ve siyasi istikrara vermektedirler (Becker vd., 2023). NATO'nun artan güvenlik tehditleri karşısında istikrarlı savunma yatırımlarına ihtiyaç duyduğu bir dönemeçte ortaya çıkan kriz, transatlantik açığın daha da genişlemesine ve ittifak içerisinde yük paylaşımı tartışmalarının yoğunlaşmasına neden olmuştur.

2.2. Bölgesel Çatışmalar ve Yeni Tehditler

Küresel Finans Krizi, savunma harcamalarını aşağı yönlü baskılarken, NATO'nun periferisinde yaşanan gelişmeler müttefiklerin tehdit algılarının tekrar yükselmesine yol açmıştır. 2008-2022 dönemi, Avrupa'da 1990'ların başından bu yana konvansiyonel ve yeni nesil hibrit tehditlerin ciddi anlamda etkisini gösterdiği bir dönem olmuştur.

Rusya – Gürcistan Savaşı: Rusya ile Gürcistan arasında 2008 yılında Güney Osetya sorunu üzerinden ortaya çıkan çatışma kısa süreli olmakla birlikte stratejik açıdan önemli sonuçlar doğurmuştur. Moskova'nın komşu bir devlete karşı askeri güç kullanma iradesi, Avrupa sınırlarının güvenli olduğu ve ülkelerin toprak kazanma uğraşlarının geçmişte kaldığı yönündeki varsayımı yıkmıştır. Kremlin'i Gürcistan'a ve dolaylı olarak NATO'ya karşı askeri bir adım atamaya sevk eden şey ise Nisan 2008'de düzenlenen Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan ve Ukrayna'nın ileride NATO üyesi olabileceklerinin ilan edilmesi olmuştur (Toal, 2016). Rusya'nın Gürcistan karşısında beklenenden çok hızlı bir şekilde elde ettiği askeri başarı, Batı'nın istihbarat değerlendirmelerindeki zafiyetleri ve NATO'nun doğu kanadındaki kırılganlıkları açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır (Emerson, 2008).

Rusya'nın Gürcistan'a yönelik saldırısının, NATO savunma harcamalarındaki genel eğilimi kısa vadede tekrar artış trendine çevirdiği söylenemez (Freide, 2022). Ancak NATO içinde teyakkuz seviyesi, hava-kara entegrasyonu ve hızlı takviye kabiliyetlerinin önemi gibi konular

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

üzerinde kapsamlı tartışmaları tetiklemiştir. Nitekim NATO'nun 2014 sonrasında oluşturduğu Çok Yüksek Teyakkuz Seviyeli Müşterek Görev Kuvveti (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF) gibi girişimlerin temelinde, Rusya'nın 2008'deki saldırısının müttefiklerde oluşturduğu farkındalık yatmaktadır (Karásek, 2018).

Rusya'nın Kırım'ı İlhakı: Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak ederek Ukrayna'nın doğusunu istikrarsızlaştırması, NATO'nun tehdit algısı ve güvenlik stratejisi üzerinde köklü bir dönüşüme yol açmıştır. Bu gelişme, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'da egemen bir devletin topraklarının ilk kez zor kullanılarak ilhak edilmesi anlamına gelmektedir (Larrabee vd., 2015). Rusya'nın bu hamlesi Polonya, Baltık ülkeleri ve Romanya başta olmak üzere birçok müttefik nezdinde, varoluşsal bir tehdit olarak algılanmıştır (Atland, 2016).

NATO'nun Kırım'ın ilhakına verdiği karşılık, 2008'deki Gürcistan'a yönelik saldırıya verdiği tepkinin çok ötesine geçmiş ve önemli stratejik değişikliklere işaret etmiştir. 2014 yılında düzenlenen Galler Zirvesi'nde müttefiklerin savunma harcamalarını ve yatırımlarını acilen artırmaları gerektiği vurgulanmış ve bu doğrultuda '2/20' olarak ifade edilen harcama kıstasları (spending benchmarks) kabul edilmiştir. Buna göre müttefikler, on yıl içerisinde savunma harcamalarının GSYH'nin %2'sine çıkarılmasını ve savunma bütçesinin %20'sinin teçhizat ve Ar-Ge harcamalarına tahsisini öngören kurallara uyacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Ayrıca yine Galler Zirvesi'nde kabul edilen Teyakkuz Eylem Planı (Readiness Action Plan – RAP) kapsamında hava polisliği faaliyetlerinin genişletilmesi, askeri teçhizatın gerekli yerlere konumlandırılması, dönüşümlü askeri birlik konuşlandırma ve geliştirilmiş ileri muharebe grupları kurulması gibi adımlar atılmıştır (Nicholson, 2016; Allers, 2017). Bu önlemler, müttefiklerin yalnızca savunma harcamalarını arttırmalarını değil, aynı zamanda askeri konuşlandırılabilirlik, lojistik kapasite ve birlikte çalışabilirlik seviyelerini geliştirmelerini de gerekli kılmıştır (Larsen, 2017).

Kırım'ın ilhakı, NATO'nun resmî harcama kıstaslarının benimsenmesinde bir katalizör işlevi görmüştür (Becker vd., 2025). Galler Zirvesi'nde verilen taahhütler, Küresel Finans Krizi sonrasındaki kemer sıkma politikaları nedeniyle savunma harcamalarında uygulanan kesintilerin, ittifakın kolektif güvenliğine ve caydırıcılık gücüne zarar verdiğinin kabulü anlamına gelmektedir.

DAEŞ'in Güçlenmesi ve Ortada Doğu'daki İstikrarsızlıklar: DAEŞ terör örgütünün, 2014–2018 döneminde, hakimiyet kurduğu alanları büyütmesi ve Avrupa'da gerçekleştirdiği terör saldırıları, NATO'nun operasyonel kapsamını genişletmiştir. NATO, her ne kadar DAEŞ karşıtı kampanyanın liderliğini doğrudan üstlenmemiş olsa da üye ülkelerin, koalisyon operasyonlarına katılımı ve ittifakın 'havadan erken ihbar ve kontrol' (Airborne Warning and Control System, AWACS) desteği sağlaması (McInnis, 2016), asimetrik tehditlerin görev ve kabiliyet gereksinimlerini nasıl etkilediğini göstermektedir.

DAEŞ'in yükselişi, istihbarat paylaşımının, terörle mücadele kabiliyetlerinin ve radikalleşmeye karşı toplumsal dayanıklılığın önemini daha da artırmıştır. Diğer taraftan, Rusya kaynaklı tehditler nedeniyle zaten baskı altında olan Güney Avrupa'daki müttefiklerin, üstüne bir de DAEŞ saldırılarından kaynaklı göç baskıları ile karşı karşıya kalması, güvenlik risklerini çok

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

boyutlu hale getirmiş ve NATO'nun tehdit önceliklerinde karışıklığa yol açmıştır (Giegerich, 2016; Samaan, 2018).

Hibrit Savaşlar ve Siber Saldırılar: Ülkelerin maruz kaldığı siber saldırıların yoğunluğunda son on beş yıllık dönemde belirgin bir artış yaşanmıştır. Özellikle Rus askerî istihbaratıyla ilişkilendirilen NotPetya benzeri siber saldırılar, kritik altyapıların ve çok uluslu şirketlerin ciddi şekilde işlevsiz hale getirilebileceğini göstermiştir (Shea, 2017). Diğer taraftan ülkelerin seçim süreçlerini, toplumsal hassasiyet noktalarını, bilgi ve iletişim sistemleri ile tedarik zincirlerini hedef alarak kamuoyundaki güven duygusunu yok etmeyi amaçlayan hibrit saldırılar, geleneksel savunma yapılarının kapsamının ötesine geçerek yeni kırılganlık alanları oluşturmaktadır (Kaczmarek ve Cholewińska, 2025).

NATO, bu gelişmelere, siber saldırıları ve hibrid tehditleri yeni operasyonel faaliyet alanı ilan ederek karşılık vermiş ve 2018 yılında Siber Uzay Operasyonlar Merkezi'ni kurmuştur. Üye ülkeler, siber dayanıklılıklarını artırmak ve saldırılara karşı kolektif savunma anlayışıyla mücadele etmek için kapasite geliştirmeye teşvik edilmiştir (NATO, 2018). Bu adımlar, siber güvenlik, istihbarat ağları ve dijital altyapı gibi alanlara yatırım yapılmasını gerekli kılmış; böylece savunma harcamalarının kapsamı, geleneksel askeri harcamaların ötesine taşınarak daha geniş bir güvenlik çerçevesine oturtulmuştur.

Çin'in Artan Küresel Etkisi: Çin'in askerî ve teknolojik yükselişi, NATO'nun kolektif savunma ve güvenlik gündeminde giderek daha fazla yer edinmektedir. Çin, diğer ülkelerin üretim yapılarını zorlayan ekonomi politikaları, hızlı askeri modernizasyonu ve sahip olduğu kritik teknoloji ve güçlü altyapısı nedeniyle Avrupa-Atlantik ekseninin güvenliği açısından ciddi bir tehdit olarak öne çıkarılmaktadır (Timakova, 2024). Bu doğrultuda, müttefiklerin savunma harcamalarının yalnızca bölgesel tehditleri değil, aynı zamanda küresel ölçekteki ekonomik ve teknolojik rekabeti de dikkate alması gerektiğine dikkat çekilmektedir (Rynning, 2023).

Rusya - Ukrayna Savaşı: Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı geniş çaplı işgal, 21'inci yüzyılda NATO'yu bu zamana kadar doğrudan etkileyen en önemli askeri gelişmedir. Bu saldırı, Avrupa'da devletlerarası büyük ölçekli bir savaşı olasılık dışı gören yerleşik varsayımı geçersiz kılmış; NATO'nun Avrupa ekseninde mühimmat stokları, hava savunma kapasitesi, savunma sanayii üretim kabiliyeti ve askerî altyapı bakımından önemli yetersizlikler olduğunu ortaya çıkarmıştır (Aries vd., 2023).

Rusya'nın bu saldırısına karşı Avrupa ülkeleri hızlı ve kapsamlı adımlar atmaya başlamıştır. Almanya, savunma gücünü artırmak için 100 milyar avroluk özel bir fonu içeren tarihi bir karar (zeitenwende – dönüm noktası) açıklamıştır (Mello, 2024). Finlandiya ve İsveç ise onlarca yıldır devam ettirdikleri askeri tarafsızlık politikalarını terk ederek NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuştur (Savolainen, 2024). Bu ülkelerin üyeliğe kabulü, ittifakın Kuzey Avrupa'da Rusya'yı kışkırtmamaya özen gösteren stratejik duruşunu değiştirmiştir. Avrupa genelinde savunma bütçeleri belirgin bir biçimde artmış; 2024 yılında müttefiklerin savunma harcamalarında uzun zamandır görülmeyen olağanüstü bir reel büyüme yaşanmıştır (NATO, 2025a).

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

Savaş, NATO içinde yük paylaşımına ilişkin tartışmaların niteliğini de değiştirmiştir. Savunma harcamalarının artırılmasının, normatif bir yükümlülük olmaktan ziyade pratik bir zorunluluk hâline geldiği anlaşılmıştır (Ratti, 2023). Uzun menzilli ateş gücü, insansız hava araçları, entegre hava savunma sistemleri, elektronik harp kabiliyetleri ve geniş ölçekli eğitim faaliyetlerine duyulan ihtiyaç, ittifakın ortak askeri planlama girişimlerini canlandırmıştır. Bu süreçte savunma sanayiinin beklenmedik gelişmelere karşı hazır bulunuşluğunun önemi kavranmıştır (Calcara vd., 2023). Zira Avrupa ülkelerinin savunma sanayileri, başlangıçta, Ukrayna'ya sağlanan mühimmatı tüketildiği hızda ikame etmekte yetersiz kalmış; bu durum sanayi altyapısının güçlendirilmesine, ortak tedarik mekanizmalarının geliştirilmesine ve tedarik zincirlerinin güvenliğine yönelik girişimleri teşvik etmiştir (Caverley, 2023).

Son olarak, Ukrayna savaşı, NATO içinde ABD'nin merkezi rolünü pekiştirmiştir. ABD'nin sağladığı istihbarat, lojistik destek ve askerî teçhizat, Ukrayna'nın savunması açısından kritik öneme bir sahip sahiptir. Bu durum, bir yandan ABD'nin katkılarının ittifak için vazgeçilmez niteliğini ortaya koyarken, diğer yandan Avrupalı müttefiklerin kolektif yük paylaşımında acilen daha fazla sorumluluk üstlenmeleri gerektiğine işaret etmektedir.

3. TRANSATLANTİK AÇIK VE YÜK PAYLAŞIMI SORUNU

3.1. Transatlantik Açığın Gelişimi ve Sebepleri

Transatlantik savunma harcamaları açığı, NATO'nun kolektif savunma harcamalarının finansmanında Kanada ve Avrupalı müttefikler ile ABD arasındaki süregelen yapısal dengesizliği göstermekte ve kısaca 'transatlantik açık' olarak ifade etmektedir. ABD çok uzun bir süreden beri NATO savunma harcamalarının üçte ikisinden fazlasını tek başına üstlenmektedir. 2008'den itibaren yaşanan istikrarsızlıkların ve gelişen yeni tehditlerin Avrupa'da güvenlik riskini artırması, ABD'nin özellikle Donald Trump'ın birinci ve ikinci başkanlık dönemlerinde NATO içerisindeki eşitsiz yük paylaşımını sürekli dile getirmesi vb. gibi sebeplere bağlı olarak müttefiklerin savunma harcamalarında önemli artışlar olmuştur. Fakat tüm bunlara rağmen 2024-2025 dönemi itibariyle ABD'nin savunma harcamaları NATO'nun toplam savunma harcamalarının %60-65'ni temsil etmekte ve transatlantik açıkta ciddi bir iyileşme gözlenmemektedir (NATO, 2025a).

İktisadi açıdan bakıldığında, ABD'nin diğer müttefiklere nazaran çok daha büyük bir GSYH'ye sahip olması, yüksek düzeydeki askeri harcamalarını sürdürmesine imkan tanımaktadır. Stratejik açıdan ise ABD'nin kendi hegemonyasını korumak için Hint-Pasifik bölgesini, Orta Doğu'yu ve uluslararası deniz alanlarını kapsayan ve Avrupa-Atlantik ekseninin çok ötesine uzanan askeri faaliyetleri bulunmaktadır. Böylesi küresel bir rolün sürdürülmesi, uzun menzilli vuruş gücü, stratejik hava nakliyatı, uydu keşif ve istihbaratı, füze savunma sistemleri ve nükleer caydırıcılık gibi ileri düzey kabiliyetler gerektirmekte; bu ise ancak yüksek maliyetli, ileri teknolojili ve uzun vadeli yatırım döngüleri ile mümkün olmaktadır (Frühling ve Schreer, 2009). Avrupalı müttefikler ABD ile ne aynı stratejik amaç ve hedeflere ne de benzer ekonomik büyüklüğe sahiptir. Dolayısıyla, transatlantik açık, NATO içerisinde yük paylaşımının ABD aleyhine aşırı bozuk bir yapıya sahip olduğunu gösteren bir parametre olmakla beraber bu durum sadece ittifak misyonuyla alakalı değildir.

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

3.2. Yük Paylaşımının Politik Ekonomisi

NATO'da yük paylaşımına ilişkin sorunlar, esas itibariyle kolektif savunma ve güvenliğin küresel kamusal mal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Olson ve Zeckhauser (1966)'in öncü çalışması bu hususu ele almakta ve ittifakların üretmiş olduğu güvenlik, caydırıcılık ve istikrar gibi kolektif faydalardan hiçbir üyenin dışlanamayacağını ifade etmektedir. Faydadan dışlamanın mümkün olmaması nedeniyle, kolektif savunma ve güvenliğe yeterli katkıda bulunmayan aktörler de diğer aktörlerle aynı ölçüde yarar sağlamakta; bu durum genellikle küçük devletlerin bedavacılık (free-riding) iştiyakını arttırarak büyük devletlerin savunma ve güvenlik kapasiteleri üzerinden çıkar elde etmelerine ortam hazırlamaktadır (Plümper ve Neumayer, 2015). Daha büyük devletler ise hem savunma ve güvenlikle ilgili çıkarlarının görece daha yüksek olması hem de finansman yükünü daha kolay üstlenebilmeleri nedeniyle genellikle orantısız bir mali yük altında kalmaktadır. NATO'da askeri ve ekonomik kapasitesi en büyük üye konumundaki ABD'nin Avrupalı müttefiklere nazaran yüklenmiş olduğu ağır külfetin en önemli sebeplerinden biri, küresel kamusal malların doğasında yer alan bu ikilemdir.

Diğer taraftan, yük paylaşımının temelindeki ekonomi-politik, bedavacılık sorununun ötesine geçen karmaşık bir yapıya sahiptir. Şöyle ki ülkelerin savunma harcamalarıyla ilgili kararları, zaman zaman, dış faktörlerden ziyade iç dinamikler tarafından şekillendirilebilmektedir. Bu nedenle, Avrupa ülkelerinde refah devleti politikalarının getirdiği finansman yükü, yaşlanan nüfus ve Avrupa Birliği çerçevesinde uyulması gereken katı mali kurallar gibi iç etkenler, savunma bütçelerinin arttırılmasını siyasi açıdan zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, sosyal politika öncelikleri ve ekonomik istikrar programları, özellikle acil güvenlik tehditlerinin zayıf olduğu dönemlerde askeri harcamaların önüne geçmektedir (Becker, 2019; Kuokštytė vd., 2021). Bu bağlamda kamu tercihi teorisinin ana bileşenlerinden biri olan seçmen tercihleri de önemli bir rol oynamaktadır. Seçmenlerin, genellikle, etkisi kısa vadede ortaya çıkan ve doğrudan fayda sağlayan iç harcamaları ödüllendirme eğiliminde olması, etkisi uzun vadede ve ancak potansiyel tehditlerin fiili duruma dönüşmesi halinde görülecek olan savunma harcamalarının siyasi destek bulmasını güçleştirmektedir.

Yük paylaşımı üzerinde belirleyici olan bir başka husus ise müttefiklerin tehdit algılarıdır. NATO, coğrafi kapsamı itibariyle homojen bir güvenlik topluluğu değildir. Örneğin, Doğu Avrupa ülkeleri, coğrafi konumları ve tarihi arka planları nedeniyle Rusya'yı varoluşsal bir tehdit olarak gördüklerinden, savunma harcamaları ve askeri modernizasyon konusunda güçlü bir destek sunmaktadırlar. Buna karşılık Güney Avrupa ülkeleri ise düzensiz göç, terörizm ve Akdeniz havzasındaki istikrarsızlıkları daha büyük güvenlik tehdidi olarak değerlendirmektedir (Haesebrouck; 2022; Waszkiewicz ve Taksás, 2023). Müttefiklerin tehdit önceliklerindeki farklılıklar, ittifak içinde savunma harcaması hedefleri ve yük paylaşımı hususunda uzlaşmayı zorlaştırmaktadır.

4. YÜKSELEN TEHDİT ALGISI VE SAVUNMA HARCAMALARININ ARTIŞI

4.1. Rusya Tehdidi ve Harcama Kıstaslarının Kabulü

Rusya'nın 2014'yılında Kırım'ı ilhak etmesi, NATO açısından derin bir şok teşkil etmiş ve özellikle ittifakın Avrupa eksenindeki ülkelerin tehdit algılarını köklü biçimde değiştirmiştir. NATO üyelerinin, Demir Perde'nin yıkılmasını müteakip, bölgesel savunmadan ziyade kriz

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

yönetimi ve seferi operasyonlara ağırlık verdiği yaklaşık çeyrek asırlık bir dönemin ardından Avrupa kıtasında yüksek yoğunluklu, devletlerarası bir çatışma ihtimali yeniden gündeme gelmiştir. Ancak, 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında askeri yatırımların uzun süre göz ardı edilmesi nedeniyle, Avrupalı müttefiklerin savunma kapasitelerinin oldukça zayıfladığı anlaşılmıştır (Béraud-Sudreau, 2020). Bu sebeple ittifakın kolektif savunma ve güvenlik kabiliyetleri ile caydırıcılık gücünün tekrar arttırılması için üye ülkeler tarafından nicelik ve nitelik bazlı bir takım savunma harcaması kıstasları kabul edilmiştir.

NATO'nun 2014 yılında düzenlenen Galler Zirvesi'nde açıklanan iki temel kıstasa göre, savunma harcamalarının GSYH'nin %2'sine çıkarılması ve savunma bütçelerinin en az %20'sinin teçhizat alımı ve askeri modernizasyona ayrılması kararlaştırılmıştır. Ancak ilk etapta bilhassa %2'lik harcama eşiğine uyum son derece sınırlı kalmış, birçok ülke, savunma harcamalarının kamu bütçesi içindeki payını reel olarak azaltmaya devam etmiştir. Bu durumun gerekçesi olarak mali kısıtlar, iç siyasi direnç ve Rusya kaynaklı tehditlerin kalıcı olmayacağının düşünülmesi gibi sebepler öne sürülmüştür (Haesebrouck, 2022).

Müttefiklerin savunma harcamalarındaki temkinli seyir, Rusya'nın 2022 yılında Ukrayna'ya yönelik başlattığı geniş çaplı işgalin ardından baştan aşağı değişmiştir. İttifak genelinde savunma harcamaları keskin biçimde artmış; 2024 yılı itibarıyla yirmiden fazla NATO üyesi, %2 harcama eşiğini karşılamış veya aşmış, bu durum müttefiklerin savunma harcaması oranlarında ittifak tarihinde benzeri görülmemiş bir yukarı yönlü yakınsama meydana getirmiştir. Savunma harcamalarının GSYH içindeki payı, özellikle tehdit algısının yüksek seviyede olduğu Doğu Avrupa ülkelerinde olağanüstü bir artış göstermiştir. Bu doğrultuda Polonya, savunma harcamalarını GSYH'sinin %4'nün üzerine çıkarmış; ağır zırhlı birlikler, füze savunma sistemleri, uzun menzilli atış gücü ve hava savunmasına yönelik kapsamlı modernizasyon programları başlatmıştır. Benzer şekilde, Rusya tehdidini yakından hisseden Baltık ülkeleri de savunma harcamalarını hızla arttırarak askeri kapasite ve yeteneklerini geliştirme sürecine girmiştir (Lee vd., 2024; NATO, 2025a).

İttifakın Batı Avrupa kanadında, savunma harcamaları bakımından Doğu Avrupa'ya göre daha kademeli, ancak yine de kayda değer artışlar gözlenmiştir. Almanya'nın 'dönüm noktası' (zeitenwende) olarak ifade edilen 100 milyar avroluk özel savunma fonu oluşturma kararının hem sembolik hem de kamu bütçesi açısından bir miadı temsil ettiği öne sürülmektedir (Mello, 2024). Bu doğrultuda, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra girdiği demilitarizasyon sürecinden çıkması ve askeri kapasitesini artırmak için önemli yatırımlar yapması beklenmektedir.

4.2. Harcama Kıstaslarının Evrimi ve Kapasite Artışına Etkisi

2014 Galler Zirvesi'nde benimsenen savunma harcaması kıstasları, ittifakın doğasında yer alan ortak hareket sorunlarına yönelik kurumsal bir cevap niteliği taşımaktadır. Kamusal mallar teorisi perspektifinden bakıldığında, kolektif güvenliğin 'faydadan dışlanamazlık' ve 'rekabet edilmezlik' şeklindeki kamusallık özelliklerine sahip olduğu ve bu durumun bedavacılık ve eksik sunum problemlerini beraberinde getirdiği görülmektedir. Üye ülkelerin uymayı taahhüt ettikleri harcama kuralları, müttefiklerin kolektif güvenliğe katkılarını ölçülebilir referans noktalarına bağlayarak bedavacılık saikini sınırlandırmayı ve bu suretle eksik sunum probleminin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Harcama kıstasları, bağlayıcı kurallar ve

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

yaptırımlar içermemesine rağmen, şeffaflık ve itibar baskısına dayalı siyasi mekanizmalar vasıtasıyla üye ülkeleri kriterlere uymaya teşvik etmektedir (Müller, 2022).

Savunma bütçelerinin %20'sinin belirli alanlara tahsisini içeren kriter, çıktı odaklı bir bakış açısını yansıttığı için bilhassa önem arz etmektedir. Çünkü, müttefiklerin savunma bütçelerinin büyük bir kısmı personel giderleri ve idari harcamalardan oluşmakta; bu durum mevcut araç ve ekipmanların yenilenmesi ve mühimmat stoklarının arttırılması için gerekli mali kaynakları kısıtlamaktadır. Toplam savunma harcamalarının en az %20'sinin teçhizat alımı, modernizasyon ve Ar-Ge'ye ayrılmasını zorunlu kılan kural sayesinde, savunma bütçelerindeki nicel artışların somut çıktılara dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Nitekim üye ülkelerin bu kurala uyumlarının %2 harcama hedefinden çok daha hızlı olması, müttefikler arasında askeri kapasitenin modernizasyonuna yönelik geniş çaplı bir mutabakata işaret etmektedir (Becker vd., 2025).

Harcama kıstaslarının kurumsal mantığı, 2022 sonrasında daha da geliştirilmiştir. 2023 Vilnius Zirvesi'nde NATO liderleri, %2 hedefinin artık ulaşılması arzulanan bir üst sınır değil, asgari bir gereklilik olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda mutabakata varmıştır. Bu değişimin arkasında, Rusya tehdidinin yanı sıra ittifakın caydırıcılık gücünün yalnızca konvansiyonel askerî kapasite ile sınırlı olmayıp siber savunma, uzay çalışmaları ve kritik altyapıların korunması gibi alanlara da uzanması gerektiğinin kabulü yatmaktadır (NATO, 2023).

Harcama kıstaslarının evrimi, 2024 Washington Zirvesi'yle devam ettirilmiştir. Bu çerçevede üye ülkelerin savunma harcamalarını GSYH'lerinin %2'sinin çok ötesine taşımaları gerektiğine vurgu yapılmış ve harcama performanslarının değerlendirilmesinde daha çıktı odaklı bir yaklaşıma gidilmiştir. Yalnızca GSYH'ye dayalı harcama kıstasları, müttefiklerin kolektif güvenliğe katkı bakımından siyasi kararlılıklarını yansıtsa da fiilî caydırıcılık kapasiteleri hakkında ancak sınırlı bilgi sunmaktadır. Bu nedenle Washington Zirvesi'nde; teyakkuz seviyesi, konuşlandırılabilirlik, mühimmat stokları, savunma sanayiinin kriz dönemlerinde üretimi artırabilme kapasitesi ve birlikte çalışabilirlik gibi unsurlara odaklanan göstergeler benimsenmiştir (NATO, 2024). Ukrayna savaşı, özellikle Avrupa'da mühimmat mevcudiyeti ve üretim hızına ilişkin yetersizlikleri ortaya koymuştur (Gjoreski ve Nacev, 2025). Bu bağlamda, eşgüdümlü tedarik mekanizmaları, standartlaştırılmış mühimmat türleri ve uzun vadeli sözleşmelerin, mali girdilerin efektif askerî çıktılara dönüştürülmesindeki rolüne dikkat çekilmektedir.

Son olarak, müttefikler, 2025 Lahey Zirvesi'nde, savunma ve güvenlikle ilişkili harcamaların 2035 yılına kadar GSYH'nin yıllık %5'ine çıkarılmasını öngören yeni harcama kuralları üzerinde mutabakata varmışlardır. İki bileşenden oluşan bu kurallara göre üye ülkeler GSYH'lerinin %3.5'ini doğrudan savunma harcamalarına, %1.5'ini ise kritik altyapıların korunması, sivil hazırlık, dayanıklılık, inovatif yatırımlar ve sanayi altyapısının güçlendirilmesi gibi stratejik alanlara ayırmayı taahhüt etmişlerdir (NATO, 2025b).

5. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

NATO, yaklaşık on beş yılık periyotta, savunma ve güvenlik mimarisinde köklü değişiklikleri elzem kılan yeni güvenlik tehditleri ve mali kısıtlarla eş zamanlı olarak karşı karşıya kalmıştır. 2008 Küresel Finans Krizi'nin Avrupa'da savunma bütçelerini zayıflattığı bir dönemde, başta

ISBN NR. : 978-625-5962-81-2

Rusya'nın saldırgan politikaları olmak üzere, ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri, müttefikler üzerindeki baskıyı artırmıştır. Yükselen tehdit seviyesi ile zayıflayan askeri kapasite arasındaki uyumsuzluk, ittifakın yapısal kırılganlıklarını açığa çıkarmış ve yük paylaşımındaki eşitsizliği daha görünür hele getirmiştir.

Bu çalışma, NATO'nun söz konusu problemlerin çözümü için biri dışsal diğeri içsel iki paralel hat üzerinden çeşitli politika ve araçlar geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, dışsal düzeyde, 2008'de Rusya'nın Gürcistan'la olan çatışmasından Kırım'ın ilhakına ve Ukrayna Savaşı'na uzanan bir dizi jeopolitik şok, müttefiklerin tehdit algılarını yeniden şekillendirmiştir. İçsel düzeyde ise NATO, yükselen tehdit algısını kalıcı askeri yatırımlara dönüştürmeyi amaçlayan kurumsal mekanizmalar geliştirmiştir. Bu çerçevede, 2014 Galler Zirvesi'nde benimsenen harcama kıstasları, küresel kamusal malların doğasında yer alan ortak hareket sorununa hesap verebilirlik ve şeffaflık temelinde yeni bir yaklaşım getirmiştir. Daha sonraki Vilnius, Washington ve Lahey zirveleri ise bu yaklaşımı harcama kriterlerinin yeniden tanımlanması, çıktı temelli ölçütlerin sisteme dâhil edilmesi ve savunma sanayii alanında iş birliğinin teşviki yoluyla daha da derinleştirmeyi hedeflemektedir.

Bu gelişmeler bir arada değerlendirildiğinde, NATO'nun savunma harcaması kıstaslarının, zaman içinde, sembolik siyasi taahhütler olmaktan çıkarak kolektif güvenlik sunumunu yönetmeyi amaçlayan yarı mali kurallara dönüştüğü görülmektedir. Söz konusu kıstaslar, transatlantik açığı az da olsa küçültmüş, şeffaflığı artırmış ve ittifak içi uyumu güçlendirmiştir. Ancak yapısal dengesizliklerin bütünüyle ortadan kaldırıldığı veya bedavacılık sorununun tamamen çözüme kavuşturulduğu söylenemez. NATO'da yük paylaşımı hususu ise tahsis edilen mali kaynakların ne ölçüde askeri kapasite artışına dönüştürülebildiğine ve müttefiklerin savunma sanayileri ile kuvvet yapılarının ne denli entegre edilebildiğine bağlıdır. Bu çerçevede harcaması kıstasları, sürdürülebilir kolektif güvenlik için önemli bir araç olsa da tek başına yeterli değildir. Uzun vadeli başarı için ittifakın kurumsal yapısının sürekli iyileştirilmesi, çıktı odaklı değerlendirme mekanizmalarının geliştirilmesi ve müttefikler arası koordinasyonunun güçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Allers, R. (2017). Modern deterrence? NATO's enhanced forward presence on the eastern flank. In *NATO and Collective Defence in the 21st Century* (pp. 23-32). Routledge.

Aries, H., Giegerich, B., & Lawrenson, T. (2023). The guns of Europe: Defence-industrial challenges in a time of war. In *Survival*: June-July 2023 (pp. 7-23). Routledge.

Atland, K. (2016). North European security after the Ukraine conflict. *Defense & Security Analysis*, 32(2), 163-176.

Becker, J. M. (2019). Accidental rivals? EU fiscal rules, NATO, and transatlantic burden-sharing. *Journal of Peace Research*, 56(5), 697-713.

Becker, J., Kuokštytė, R., & Kuokštis, V. (2023). The political economy of transatlantic security: A policy perspective. *The Economists' Voice*, 20(1), 55-77.

Becker, J., Poast, P., & Haesebrouck, T. (2025). Setting targets: Abatement cost, vulnerability, and the agreement of NATO's Wales Pledge on defense investment. *Journal of Peace Research*, 62(4), 863-881.

Béraud-Sudreau, L. (2020). From economic to strategic crisis: European military expenditure and procurement in the 2010s. In *Research Handbook on the Arms Trade* (pp. 226-240). Edward Elgar Publishing.

Calcara, A., Gilli, A., & Gilli, M. (2023). Short-term readiness, long-term innovation: The European defence industry in turbulent times. *Defence Studies*, 23(4), 626-643.

Caverley, J. D. (2023). Horses, nails, and messages: Three defense industries of the Ukraine war. *Contemporary Security Policy*, 44(4), 606-623.

Emerson, M. (2008). Post-mortem on Europe's first war of the 21st century. *CEPS Policy Briefs*, (1-12), 1-8.

Friede, A. M. (2022). In defence of the Baltic Sea region:(Non-) Allied policy responses to the exogenous shock of the Ukraine crisis. *European Security*, 31(4), 517-539.

Frühling, S., & Schreer, B. (2009). NATO's new strategic concept and US commitments in the Asia-Pacific. *The RUSI Journal*, 154(5), 98-103.

Giegerich, B. (2010). Budget crunch: Implications for European defence. *Survival*, 52(4), 87-98.

Giegerich, B. (2016). NATO's strategic adaptation, the Warsaw Summit and beyond. *The Polish Quarterly of International Affairs*, 25(1), 61-68.

Gjoreski, I., & Nacev, Z. (2025). Key commitments and expectations from the 2024 NATO summit in Washington. *Security Dialogues*, 16(1), 65-76.

Gordon, J., Johnson, S., Larrabee, F. S., & Wilson, P. A. (2012). NATO and the challenge of austerity. *Survival*, 54(4), 121-142.

Haesebrouck, T. (2022). NATO burden sharing after the Wales Summit: A generalized set qualitative analysis. *Defence and Peace Economics*, 33(6), 637-654.

Hobbs, D., & Popa, R. (2015). The role of the NATO parliamentary assembly. *Oversight and Guidance: Parliaments and Security Sector Governance*, 85-110.

Kaczmarek, K., & Cholewińska, D. (2025). Security and hybrid threats. *Przegląd Nauk o Obronności,* 2024(20), 91-100.

Karásek, T. (2018). Modes of strategic adaptation. *Obrana a Strategie*, 18(2), 43-56.

Kuokštytė, R., Kuokštis, V., & Miklaševskaja, I. (2021). External and domestic political determinants of defence spending: A time-series cross-section analysis of EU member states. *European Security*, 30(2), 197-217.

Larrabee, F. S., Wilson, P. A., & Gordon, I. V. (2015). The Ukrainian srisis and European security: Implications for the United States and US army. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR903.html (Erişim Tarihi: 21.12.2025).

Larsen, J. A. (2017). NATO's responses to Russian belligerence: an overview. *NATO and Collective Defence in the 21st Century*, 8-15.

Lee, B. T. F., Komšić, F., & Sims, J. P. (2024). The Security dilemma and arms race dynamics in Europe's response to the Russia-Ukraine conflict. *Journal of Strategic and Global Studies*, 7(2), 5.

McInnis, K. J. (2016). Coalition contributions to countering the Islamic State. Washington, DC: Congressional Research Service, the Library of Congress.

Mello, P. A. (2024). Zeitenwende: German foreign policy change in the wake of Russia's war against Ukraine. *Politics and Governance*, 12.

Müller, T. (2022). Self-binding via benchmarking: Collective action, desirable futures, and NATO's two percent goal. *Global Society*, 36(2), 170-187.

NATO (2018). Cyber defence. *North Atlantic Treaty Organization*. https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/cyber-defence (Erişim: 19.12.2025).

NATO (2023). Vilnius Summit Communiqué. *North Atlantic Treaty Organization*. https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communique (Erişim Tarihi: 21.12.2025).

NATO (2024). Washington Summit Declaration. *North Atlantic Treaty Organization*. https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/washington-summit-declaration (Erişim Tarihi: 21.12.2025).

NATO (2025a). Defence expenditure of NATO countries (2014-2025). *North Atlantic Treaty Organization*.https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf (Erişim Tarihi: 19.12.2025).

NATO (2025b). The Hague Summit Declaration. *North Atlantic Treaty Organization*. https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration (Erişim Tarihi: 21.12.2025).

Nicholson, J. W. (2016). NATO's land forces. *Prism*, 6(2), 28-47.

Plümper, T., & Neumayer, E. (2015). Free-riding in alliances: Testing an old theory with a new method. *Conflict Management and Peace Science*, 32(3), 247-268.

Ratti, L. (2023). NATO and the CSDP after the Ukraine War: The end of European strategic autonomy? *Canadian Journal of European and Russian Studies*, 16(2), 73-89.

Rynning, S. (2023). Nato's struggle for a China policy: Alliance, alignment, or abdication?. In *Alliances in Asia and Europe* (pp. 32-50). Routledge.

Samaan, J. L. (2018). Outflanked? NATO's southern hub and the struggle for its Middle East strategy. *The International Spectator*, 53(4), 58-74.

Savolainen, A. (2024). Mechanisms of threat: How Finland and Sweden abandoned non-alignment. *Comparative Strategy*, 43(2), 87-103.

Shea, J. (2017). How is NATO meeting the challenge of cyberspace? *Prism*, 7(2), 18-29.

Timakova, O. (2024). China as a 'systemic challenge'for NATO strategic interests. *Post-Soviet Issues*, 11(1), 20-32.

Toal, G. (2016). Near abroad: Putin, the West and the contest over Ukraine and the Caucasus. *Oxford University Press*.

Waszkiewicz, G., & Taksás, B. (2023). Military spending among European NATO members. The importance of strategic factors after 2014. *Journal of Security & Sustainability Issues*, 13(1).